

Проект технічної допомоги Європейського Союзу «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні секторальної бюджетної підтримки»

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ БІОСФЕРНИМИ РЕЗЕРВАТАМИ В УКРАЇНІ

Збірник нормативно-правових актів та науково-практичних статей,
підготовлених у рамках проведення
Міжнародного науково-практичного семінару
«Розвиток системи біосферних резерватів в Україні»
(01-03 жовтня 2014 року,
Ужанський національний природний парк, Закарпатська область)

Цю публікацію було створено
за кошти Європейського Союзу

Проект впроваджується консорціумом
на чолі з компанією ЕПТИСА

**Міністерство екології та природних ресурсів України
Карпатський біосферний заповідник
Ужанський національний природний парк**

**ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
БІОСФЕРНИМИ РЕЗЕРВАТАМИ
В УКРАЇНІ**

**Збірник нормативно-правових актів
та науково-практичних статей,
підготовлених у рамках проведення
Міжнародного науково-практичного семінару
«Розвиток системи біосферних резерватів в Україні»
(01-03 жовтня 2014 року, Ужанський національний природний парк,
Закарпатська область)**

**Ужгород
КП «Ужгородська міська друкарня»
2014**

УДК 502.7:502.171(477)
ББК 28.088.л64(4Укр)
О-753

Основи управління біосферними резерватами в Україні. Збірник нормативно-правових актів та науково-практичних статей, підготовлених у рамках проведення Міжнародного науково-практичного семінару «Розвиток системи біосферних резерватів в Україні» (01-03 жовтня 2014 року, Ужанський національний природний парк, Закарпатська область), [за ред. Ф.Д. Гамора, Г.В. Парчука.] – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2014. – 320 с.

ISBN 978-617-7162-06-2

В збірнику представлено основні нормативно-правові акти ЮНЕСКО та українського законодавства, що регламентують діяльність біосферних резерватів (заповідників).

Представлено також статті, які присвячені аналізу досвіду роботи з реалізації в Україні та за кордоном основних засад функціонування біосферних резерватів, зокрема виконання Статутних рамок про біосферні резервати, Севільської стратегії, Мадридського плану дій та Дрезденської Декларації про біосферні резервати та зміни клімату, окреслено перспективи розвитку мережі біосферних резерватів в Україні.

Особливий акцент зроблено на підвищенні ролі біосферних резерватів в розв'язанні проблем сталого розвитку.

Для науковців та фахівців з охорони природи, екологічної освіти, рекреації й туризму, працівників органів влади, місцевого самоврядування та громадськості.

Видання здійснено проектом технічної допомоги ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України у впровадженні секторальної бюджетної підтримки», який фінансується Європейським Союзом та впроваджується консорціумом на чолі з Ertisa з січня 2012 р. Зміст публікації не є відображенням офіційної позиції Європейського Союзу.

© Автори статей.

© Європейський Союз, 2014

ISBN 978-617-7162-06-2

© КП «Ужгородська міська друкарня», 2014

ЕВХАЛЬЦІЯ РІЗНОБАРВНА
(*EUCHALCIA VARIABILIS* (PILLER, 1783))
В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ:
СУЧАСНИЙ СТАН І ПОШИРЕННЯ

Геряк Ю.М.

Львівське відділення Українського ентомологічного товариства

Евхальція різнобарвна (*Euchalcia variabilis* (Piller, 1783)) – один із 42 видів палеарктичного роду, одного з найбільших у підродині металовидок (Plusiinae) з родини нічних (Noctuidae), надродини нічних (Noctuoidea), ряду лускокрилих (Lepidoptera) [20].

Це Європейсько-Сибірський вид, ареал якого охоплює помірний пояс Євразії, від Піреней до Східної Монголії. У гірських районах Європи, за винятком Балкан і Кавказу поширений номінативний підвид, який виявлений і в Українських Карпатах [9, 10, 12, 17, 20]. Крім того, в Україні відома єдина знахідка виду на Донецькому кряжі (с. Провалля Свердловського р-ну Луганської обл.) [8].

В Українських Карпатах евхальція різнобарвна відома за знахідками у таких пунктах: Закарпатська обл.: Великоберезнянський р-н: Ужоцький перевал [14]; Міжгірський р-н: околиці с. Колочава [Геряк Ю. М., неопубліковані дані]; Рахівський р-н: г. Говерла, 1400 м н.р.м. [12]; околиці с. Кваси [4, 5]; околиці с. Луг і ур. Кузій [4, 5]; околиці м. Рахів [4, 5]; околиці с. Усть-Говерла [4, 5]; околиці с. Чорна Тиса [4, 5]; околиці с. Ясіня й ур. Кевелів [4, 5]; Тячівський р-н: околиці с. Мала Уголька [Геряк Ю. М., неопубліковані дані];

Івано-Франківська обл.: Верховинський р-н: г. Чивчин, околиці сс. Буркут, Зелене і Явірник (Шибене) [1, 3, 11]; Долинський р-н: околиці с. Вишків [2]; Косівський р-н: околиці с. Пістинь [5, 6]; Надвірнянський р-н: околиці с. Кремінці [15]; околиці с. Максимець [5]; Яремчанська міськрада: г. Пожижевська, 1430 м н.р.м. [Геряк Ю. М., неопубліковані дані]; г. Ребровач [20]; околиці смт Ворохта [5, 15, 22, 23]; ур. Заросляк, 1250 м н.р.м. [3]; околиці с. Микуличин [23]; околиці с. Татарів, ур. Женець [7]; околиці м. Яремче [1, 11, 16];

Львівська обл.: Сколівський р-н: околиці с. Коростів [5, 12, 19]; Турківський р-н: Ужоцький перевал [3];

Чернівецька обл.: Вижницький р-н: околиці с. Долішній Шепіт [11, 13].

Евхальція різнобарвна – монтанний лісо-лучний мезо-гігрофільний вид. В Українських Карпатах він локально розповсюджений від поясу букових лісів до субальпійського, де населяє гігрофільні високотравні угруповання у долинах гірських річок і потоків, вологі різнотравні луки, галявини, просіки і узлісся, а також субальпійські луки поблизу верхньої межі лісу. Це моновольтинний вид. Метелики літають, у залежності від висоти

над рівнем моря, з кінця травня до середини серпня. Пік льоту припадає на останню декаду червня та першу декаду липня. Активні у сутінках і вночі, живляться квітковим нектаром, насамперед складноцвітих (Asteraceae). Прилітають також на світло, генероване штучними джерелами. День проводять переважно сидячи з нижнього боку великих листків трав'янистих рослин. Гусениці розвиваються з початку серпня до осені та після зимівлі до червня на рослинах з родини жовтецевих (Ranunculaceae), насамперед на аконітах (*Aconitum* sp.) та рутвицях (*Thalictrum* sp.), а також на дельфініях (*Delphinium* sp.) і сокирках (*Consolida* sp.). Живуть спершу групами, серед сплетених шовковинкою листків кормових рослин, після зимівлі – поодинокі. Заляльковуються у біло-жовтому коконі, серед сплетених листків. Стадія лялечки триває близько двох тижнів [20]. У дослідженому регіоні, в околицях с. Коростів Сколівського р-ну Львівської обл., в долині р. Орява, у вологому лісі, на *Thalictrum aquilegifolium* L., 20.06.1911 р. було знайдено кокон з лялечкою, з якої 03.07.1911 р. вийшов метелик [19].

На території України *Euchalcia variabilis* – локально розповсюджений і рідкісний вид, занесений до Червоної книги України [17] та Червоної книги Українських Карпат [18]. Чисельність виду в Українських Карпатах є невисокою. У більшості відомих локалітетів реєструвалися лише поодинокі особини імаго. Виняток становлять оселища на Ужоцькому перевалі та у долині р. Орява, в околицях с. Коростів Сколівського р-ну Львівської обл., де чисельність виду залишається досить високою, що, вочевидь, зумовлено наявністю значних за площею придатних для його існування біотопів. Причини низької чисельності виду та фактори загрози в Україні докладно не з'ясовані [17, 18]. Вказують випасання худоби, застосування пестицидів і ураження паразитичними комахами [17]. Однак, аутоекологічні особливості та екологічні преференції цього виду подібні до таких у деяких видів булавовусих лускокрилих (Rhopalocera), для яких детально досліджені фактори загрози та розроблені заходи з охорони [21]. Тому можна припустити, що основні фактори загрози для популяцій *Euchalcia variabilis*, ймовірно, є подібними. Це, насамперед, трансформація та деградація біотопів унаслідок розорювання, забудови, осушувальної меліорації, штучного заліснення та інтенсивної експлуатації, а також пов'язані зі спонтанними сукцесіями (змиканням деревно-чагарникової рослинності), що зумовлені зміною характеру господарського використання нелісових екосистем та відмовою від традиційного екстенсивного землекористування. Попри наведене вище, враховуючи значну площу та поширення в Українських Карпатах придатних для існування цього виду біотопів, загрози зникнення для нього тут немає.

У Червоній книзі України [17], задля збереження виду рекомендовано охороняти ділянки альпійських та субальпійських лук, обмежити випасання худоби, викошування трави та застосування пестицидів у місцях перебування виду. Проте, враховуючи що вид дотепер не був виявлений у альпійському

поєсі Українських Карпат, а в субальпійському знайдений лише біля верхньої межі лісу, доцільність окремих заходів є дещо сумнівною. Охорона виду в Українських Карпатах повинна базуватися на збереженні відомих і виявленні нових оселищ, з наступним створенням у них заказників із обмеженням господарської діяльності, яка призводить до їх деструкції чи фрагментації, а також на застосуванні активних методів підтримання сталої структури біотопів шляхом мозаїчного викошування або регульованого випасання худоби, у поєднанні з моніторинговими дослідженнями.

Станом на сьогодні, вид охороняється на території Карпатського біосферного заповідника, природного заповідника «Горгани», національних природних парків: Верховинського, Вишницького, «Гуцульщина», Карпатського, «Синевир», «Сколівські Бескиди» й Ужанського, а також Регіонального ландшафтного парку «Надсянський». При подальших дослідженнях, цілком імовірно знахідки виду й у інших, зосереджених в Українських Карпатах, об'єктах ПЗФ України.

1. Бідзіля О.В., Будашкін Ю.І., Ключко З.Ф., Костюк І.Ю., Кульберг Я. До фауни лускокрилих (Lepidoptera) південно-східної частини Українських Карпат // Праці зоол. музею Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2006. – Т. 4. – С. 21-53.
2. Бідичак Р.М., Сіренко А.Г. Деякі результати вивчення совок (Lepidoptera, Noctuidae s.l.) Українських Карпат // Вісті Харків. ентом. тов-ва. – 2007 (2008). – Т. 15. – В. 1-2. – Харків, 2008. – С. 168-170.
3. Геряк Ю.М. До фауни Noctuoidea (Lepidoptera, Insecta) Українських Карпат // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – Сер. Біол., Вип. 35. – Ужгород, 2013. – С. 71-81.
4. Геряк Ю.М. Лускокрилі надродини Noctuoidea (Insecta, Lepidoptera) Закарпатської області // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – Сер. Біол., Вип. 29. – Ужгород, 2010. – С. 126-139.
5. Геряк Ю.М. Нові та маловідомі види Noctuoidea (Lepidoptera, Insecta) Українських Карпат // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – Сер. Біол., Вип. 33. – Ужгород, 2012. – С. 105-119.
6. Геряк Ю.М., Стефурак І.Л. Ноктуоїдні лускокрилі (Lepidoptera: Noctuoidea) Національного природного парку «Гуцульщина» // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю НПІ «Гуцульщина» (м. Косів, Івано-Франківська обл., 18-19 травня 2012 р.). – С. 112–115.
7. Заморока А.М. Дослідження нічних метеликів Карпат // Станіславський Натураліст. – № 4., листопад 2010. – <http://www.naturalist.if.ua/?p=3889>
8. Ключко З.Ф. Совки (Lepidoptera, Noctuidae) заповідника Провальський степ // Проблеми загальної та молекулярної біології. – 1992. – Вип. 10. – С. 58–62.
9. Ключко З.Ф. Совки западних областей України. – К., 1963. – 175 с.
10. Ключко З.Ф. Совки України. – К: Вид-во Раєвського., 2006. – 248 с.
11. Ключко З.Ф., Кульберг Я. К изучению фауны совок (Noctuidae s. l.) Украинских Карпат // Эверсмания. Энтом. иссл. в России и сосед. странах. – 2006. – 7-8. – С. 69-74.
12. Ключко З.Ф., Плющ И.Г., Шешурак П.Н. Аннотированный каталог совок (Lepidoptera, Noctuidae) фауны Украины. – К.: Вид-во ІЗШ НАНУ. – 2001. – 884 с.

13. Ключко З.Ф., Шешурак П.Н. Новые данные о видовом составе и распространении совков (Lepidoptera, Noctuidae) в Украине // Вестник зоологии. – 2002 (Том 36), № 2.
14. Коваль Н.П., Канарський Ю.В. Доповнення до поширення рідкісних і зникаючих видів комах в Ужанському НПП // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. – Сер. Біол., Вип. 34. – Ужгород, 2013. – С. 110-112.
15. Різун В.Б., Коновалова І.Б., Яницький Т.П. Рідкісні і зникаючі види комах України в ентомологічних колекціях Державного природознавчого музею. – Львів, 2000. – 71 с.
16. Тимочко В.Б. Сучасний стан вивченості рідкісних видів комах на території Карпатського НПП // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Випуск 29. – Львів, 2013. – С. 147-150.
17. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
18. Червона книга Українських Карпат. Тваринний світ / за ред. О.Ю. Мателешко, Л.А. Потіш. – Ужгород: Карпати, 2011. – 336 с.
19. Brunicki J. Spis motyli zebranych w powiecie stryjskim. Część V. // Sprawozdanie komisji fizyograficznej. – Т. 47., Krakow, 1913. – S. 52-91.
20. Goater B., Ronkay L., Fibiger M. Noctuidae Europaea. Vol. 10. Catocalinae & Plusiinae. – Entomological press, Soro. – 2003. – 452 p.
21. Kudrna O. Aspects of the conservation of butterflies in Europe. Butterflies of Europe. – Wiesbaden: Aula-Werlag, 1986. – Vol. 8. – 323 p.

**ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ СИЧИКА-ГОРОБЦЯ
(*GLAUCIDIUM PASSERINUM*)
В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ
ТА РОЛЬ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
У ЗБЕРЕЖЕННІ ВИДУ**

Б.Й. Годованець
Карпатський біосферний заповідник

Сичик-горобець занесений до Червоної книги України, як вразливий вид. В межах України є рідкісним птахом окремих районів Полісся та Українських Карпат (Червона книга України, 2009). Основна частина популяції виду заходиться на території Українських Карпат. Питання чисельності та біології сичика-горобця вивчені недостатньо. Тому питання вивчення біології виду в регіоні є надзвичайно актуальним. На сьогодні немає точних даних щодо чисельності та екології виду. Не повністю вивчені причини скорочення чисельності популяції виду. У останні роки чисельність птахів в Україні скорочується. Для збереження виду потрібно негайно вжити заходи, що сприятимуть охороні птахів та зменшать дії негативних чинників.

В основу написання роботи було покладено власний матеріал, зібраний протягом 1990–2010 рр. на території Українських Карпат.